



Dubbelgangers (1) Cantharellen

RUBEN WALLEYN

Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Gaverstraat 35, 9500 Geraardsbergen

Summary. - A key is given to the main taxa of chanterelles in Belgium, with some notes on easily confused species, and the occurrence of the species in Flanders.

Moleculair onderzoek toonde aan dat er 2 groepen kunnen worden onderscheiden: één rond *Cantharellus cibarius* (de echte cantharellen, *Cantharellus* Adans.: Fr. s.str.), en één rond *C. tubaeformis* (trompetcantharellen, *Craterellus* Pers.) (Feibelman et al. 1997, Pine et al. 1999, Dahlman et al. 2000). Voor meer informatie over de soorten en discussies verwijzen we naar Arnolds (1998), Eyssartier & Buyck (2000), Pegler et al. (1997), Persson & Mossberg (1994), Romagnesi (1995), Watling & Turnbull (1998). Bemerkt dat niet alle auteurs eenzelfde soortconcept hanteren; het onze leunt het dichtst aan bij dat van Watling & Turnbull en Eyssartier & Buyck (op. cit.).

1. Inleiding

Met deze nota over cantharellen hoopt de redactie een reeks te starten van artikeltjes waarin gewezen wordt op de verschillen tussen kleine groepjes van nauw verwante, soms over het hoofd geziene soorten. Deze sleutel is een bijgewerkte versie van deze van Walley & Verbeke (1998), waarbij nu ook enkele kleurenfoto's het geheel kunnen opfleuren.

2. Sleutel tot de soorten

De sleutel houdt geen rekening met het voorkomen van kleurafwijkingen (variëteiten, vormen: zie bespreking).

- 1 Paddestoel min of meer dunvlezig tot zelfs vliezig, vaak met zwarte, grijze, of bruine kleuren; steel of zelfs hoedcentrum vaak hol; hymenium glad of met min of meer duidelijke plooien (*Craterellus*) 2
Paddestoel min of meer vliezig; meestal met gele tot oranje tinten, steel vol; hymenium niet glad (*Cantharellus*) 8
- 2 Paddestoel met uitsluitend zwarte, grijze of bruine tinten 3
Paddestoel met zowel zwarte, grijze of bruine, alsook oker, gele of oranje tinten 5
- 3 (met zeer grote dikwandige pleurocystiden, op brandplekken: *Faerberia carbonarium*, Brandplekribbelzwam)
Hoed en steel samen één grote, open trechter vormend, hymenium glad *Craterellus cornucopioides*
Hoed indien trechtervormig, duidelijk afgescheiden van de steel; hymenium glad, dik geaderd, of lamelachtig 4
- 4 Hoed grijsbruin, hoedrand vaak uitgesproken gegolfd, hymenium min of meer geplooid tot glad. Vaak in bundels groeiend *Craterellus sinuosus*
Hoed meer zwartgrijs, herinnerend aan *Craterellus cornucopioides*. Geur aromatisch zoet, als Druifhyacinth (*Muscari*). Hymenium lamelachtig geplooid. Op kalkrijke bodem *Craterellus cinereus*
- 5 Vlees zwart verkleurend bij beschadiging of ouderdom. In loofbos op kalkrijke bodem *Craterellus melanoxeros*
Vlees niet zwart wordend 6
- 6 Steel snel hol wordend, vaak levendig gekleurd 7
Steel niet snel hol wordend, dof; hymenium meestal met roze of lila tinten, met weinig geprofileerde plooien. In loofbos op kalkrijke bodem. *Craterellus ianthinoxanthus*
- 7 Steel levendig oranje of geel, hymenium min of meer glad. In naaldbos op kalk *Craterellus lutescens*



- Steel meestal minder fel gekleurd, hymenium met lamelachtige plooiën *Craterellus tubaeformis*
- 8 Hoed bovenaan violet berijpt of beschubd. Sporen 9-12 x 6-7µm *Cantharellus amethysteus*
 Hoed bovenaan zonder lila tinten. Sporen gewoonlijk kleiner 9
- 9 Vruchtlichamen tener, slank, hymenium en steel levendig oranje gekleurd (daarna uitblekend)
 *Cantharellus friesii*
 Vruchtlichamen robuuster, minder opvallend gekleurd 10
- 10 Op zure (tot neutrale) bodems, paddestoel dooiergeel tot citroengeel. In loof- en naaldbos
 *Cantharellus cibarius*
 Op kalkrijkere bodems, paddestoel (onberegend of onbeschadigd) bleker, met min of meer viltig oppervlak
 (loep). Gewoonlijk met opvallend robuuste of gedrongen habitus. In loofbos 11
- 11 Vruchtlichaam bij beschadiging zeer intens bruinrood verkleurend (vaak traag, na enkele uren). Hoed en steel
 meestal bleekgeel, uiterste rand vaak opvallend bleek, soms met min of meer olijfgroene tinten of schijn
 *Cantharellus ferruginascens*
 Jonge exemplaren sterk pruineus. Vruchtlichaam bij beschadiging oker-rossig verkleurend, niet helder roodbruin,
 hoed geel tot oranje, zonder olijfgroene tinten of schijn *Cantharellus subpruinus*

3. Opmerkingen

Cantharellus amethysteus (Quél.) Sacc. - Ametistcantharel (foto 7)

Syn.: *Cantharellus cibarius* var. *amethysteus* Quél.

De beschubbing van de hoed kan variëren (niet altijd even duidelijk), de schubben zijn soms ook meer bruin dan lila. Volgens Lange (1998) zijn ook de sporen niet zo uitgesproken groter dan bij verwante soorten, als bij Romagnesi (1995). Zeer zeldzaam in Vlaanderen, mogelijk miskend. In sommige zure bossen in Wallonië lijkt ze algemener dan *Cantharellus cibarius*.

Cantharellus cibarius Fr.: Fr. - Gewone hanekam

Zeer zelden komt een geheel witte, bijna sneeuwzwammetjesachtige kleurvariant voor: *C. cibarius* var. *albus* Gillet (dia bij J. Van de Meerssche), die wij liever de "Witte cantharel" zouden dopen dan de "Bleke c." zoals Arnolds (1998) voorstelt. Wijd verspreid in Vlaanderen, zowel in loof- als naaldbos op min of meer zure bodems. Thans bijna uitsluitend in dreven (schrale milieus). Sinds 2000 weer wat algemener dan voorheen. Opgaven uit bossen op (kalk)rijkere bodems betreffen vermoedelijk vaak *C. subpruinus* en *C. ferruginascens*.

Cantharellus ferruginascens P.D. Orton - Roestvlekkencantharel (foto 4)

Syn.: *Cantharellus cibarius* var. *ferruginascens* (P.D. Orton) Courtec.

Soms, ons inziens ten onrechte, gesynonimiseerd met *Cantharellus pallens* ss. auct. (Arnolds 1998, Pegler et al. 1997). *Cantharellus ferruginascens* onderscheidt zich van *C. subpruinus* ("pallens") en verwante taxa door

de trage maar sterke bruinrode verkleuring van het vlees en de olijfgroene tinten in de hoed. In Vlaanderen enkel met zekerheid bekend uit het park van de Plantentuin te Meise en het Meerdaalwoud. Op beide plaatsen in grote groepen groeiend, onder Eik.

Cantharellus friesii Quél. - Oranje cantharel (foto 5)

Vers onmiskenbaar door de warme oranje kleuren en de slanke habitus. Meer uitgedroogd te verwarren met *Cantharellus cibarius*. In Vlaanderen momenteel enkel bekend uit beukenbos in centraal Brabant.

Cantharellus subpruinus Eysartier & Buyck - Bleke cantharel (foto 6)

Syn.: *Cantharellus pallens* Pilát ss. auct. plur.

Omdat in de originele, vrij gedetailleerde beschrijving van *C. pallens* Pilát, niets vermeld wordt van rosse verkleuringen, hebben Eysartier & Buyck het taxon dat net algemeen bekend raakte als "*Cantharellus pallens*" en deze verkleuring heeft, opnieuw beschreven. Verse, niet door regen aangetaste exemplaren, kunnen een bijna witte, pruineuze hoed hebben (soms met roze schijn erin). Doorregende exemplaren zijn in het veld bijna niet van *C. cibarius* – die wel bijna alleen op armere, zure bodems groeit – te onderscheiden, op de sterkere okerrosse verkleuringen na.

Op kalkrijke bodem de meest algemene cantharel. In Vlaanderen enkel bekend met zekerheid bekend uit Tervuren en het Zoniënwood (zie Walley 2003).



Craterellus cinereus (Pers.: Fr.) Pers. - Grauwe cantharel (foto 1)

Syn.: *Cantharellus cinereus* (Pers.: Fr.) Fr., *Pseudocraterellus cinereus* (Pers.: Fr.) Kalamees.

Alle opgaven uit Vlaanderen berusten, voor zover kon worden nagegaan, op foutieve determinaties van *Faerberia carbonarium* en *Pseudocraterellus sinuosus*. Ook in Zuid-België (Maasdistrict, Lotharingen) zeldzaam!

Craterellus cornucopioides (L.: Fr.) Pers. - Hoorn-des-Overvloeds

Syn.: *Cantharellus cornucopioides* (L.: Fr.) Fr.

Volgroeit een onmiskenbare soort. In Vlaanderen (zeer) zeldzaam, bij loofbomen, bekend uit Midden-Brabant (Zoniënwoud, streek rond Leuven, Diest). In Zuid-België (Maasdistr., Lotharingen) algemener en lokaal soms in grote hoeveelheden groeiend.

Craterellus ianthinoxanthus (Maire) Pérez-De-Gregorio

Syn.: *Cantharellus ianthinoxanthus* (Maire) Kühner.

Misv.: *Cantharellus melanoxeros* ss. Breitenbach & Kränzlin.

Zeer zeldzaam, enkel bekend uit kalkstreek (bv. te Frasnes, Wuilbaut 2000).

Craterellus lutescens (Pers.: Fr.) Fr. - Rimpelige cantharel

Syn.: *Cantharellus aurora* (Batsch) Kuyper, *Cantharellus xanthopus* (Pers.) Duby.

Niet in Vlaanderen. Zeldzaam in zuid-België in naaldbos op kalkbodern.

Recent werd een voorstel gelanceerd om deze naam - die al voer gaf voor heel wat nomenclaturale discussies - te conserveren (Redhead et al. 2002).

Craterellus melanoxeros (Desm.) Pérez-De-Gregorio - Zwartwordende cantharel (foto 3)

Syn.: *Cantharellus melanoxeros* Desmaz.

In België beperkt tot de rijkere plekken in de kalkstreek, en één vondst in Ruiselede (Vorte Bossen). Vroeger ten onrechte gesynonymiseerd met *Cantharellus ianthinoxanthus* (Maire) Kühner (zie bv. Wuilbaut 2000, voor discussie Belgische vondsten van beide taxa).

Craterellus sinuosus (Fr.: Fr.) Fr. - Kleine trompetzwam (foto 2)

Syn.: *Cantharellus sinuosus* Fr.: Fr., *Pseudocraterellus sinuosus* (Fr.: Fr.) Corner, *Pseudocraterellus undulatus* (Pers) Rauschert,

In Vlaanderen wijd verspreid maar vrij zeldzaam, vooral in dreven (Eik, Beuk).

Craterellus tubaeformis (Bull.: Fr.) Quéll. - Trechtercantharel

Syn.: *Cantharellus tubaeformis* (Fr.: Fr.) Quéll.,

Cantharellus infundibuliformis (Scop.) Fr.

Vrij zeldzaam in Vlaanderen, in Zuid-België algemener en soms in grote groepen optredend.

Referenties

- ARNOLDS E. (1998) - De Hanekam van Gunterstein en andere Cantharelligheden. *Coolia* 41: 78-87.
- DAHLMAN M., DANELL E. & SPATAFORA J.W. (2000) Molecular systematics of *Craterellus*: cladistic analysis of nuclear LSU rDNA sequence data. *Mycol. Res.* 104: 388-394.
- EYSSARTIER G. & BUYCK B. (2000) - Le genre *Cantharellus* en Europe. Nomenclature et taxinomie. *Bull. Trim. Soc. Mycol. France* 116: 91-137.
- FEIBELMAN T.P., DOUDRICK R.L., CIBULA W.G. & BENNETT J.W. (1997) Phylogenetic relationships within the Cantharellaceae inferred from sequence analysis of the nuclear large subunit rDNA. *Mycol. Res.* 101: 1423-1430.
- LANGHE C. (1998) - Ametyst-Kantarel og andre kantareller i Danmark. *Svampe* 38: 1-6.
- PEGLER D.N., ROBERTS P.J. & SPOONER B.M. (1997) - British chanterelles and tooth-fungi. Kew, Royal Bot. Gardens, 114 p.
- PERSOON O. & MOSSBERG B. (1994) - Kantareller. Wahlström & Widstrand, 117 p.
- PINE E.M., HIBBETT D.S. & DONOGHUE M.J. (1999) - Phylogenetic relationships of cantharelloid and clavarioid Homobasidiomycetes based on mitochondrial and nuclear rDNA sequences. *Mycologia* 91: 944-963.
- REDHEAD S.A., NORVELL L.L., DANELL E. & RYMAN S. (2002) Proposals to conserve the names *Cantharellus lutescens* Fr.: Fr. and *C. tubaeformis* Fr.: Fr. (Basidiomycota) with conserved types. *Taxon* 51: 559-562.
- ROMAGNESI H. (1995) - Prodrome à une flore analytique des hyménomycètes agaricoides III. Fam. Cantharellaceae Schroeter. *Doc. Mycol.* 25(98-100): 417-424. [+ errata in *BtSMF* 112: 134-135, 1996].
- WALLEYN R. (2003) - Quelques récoltes intéressantes en Forêt de Soignes (2). *Rev. Cercle Mycol. Bruxelles* 3: 3-10.
- WALLEYN R. & VERBEKEN A. (1998) - Onze Cantharellen. *Jaarboek VMV* 3: 16-22.
- WATLING R. & TURNBULL E. (1998) British Fungus Flora 8. Cantharellaceae, Gomphaceae, and amyloid-spored and xeruloid members of Tricholomataceae (excl. *Mycena*). Royal Bot. Garden Edinburgh.
- WUILBAUT J.J. (2000) - Deux chanterelles peu communes et parfois synonymisées: *Cantharellus ianthinoxanthus* et *C. melanoxeros*. *Miscell. Micol.* 64: 31-32

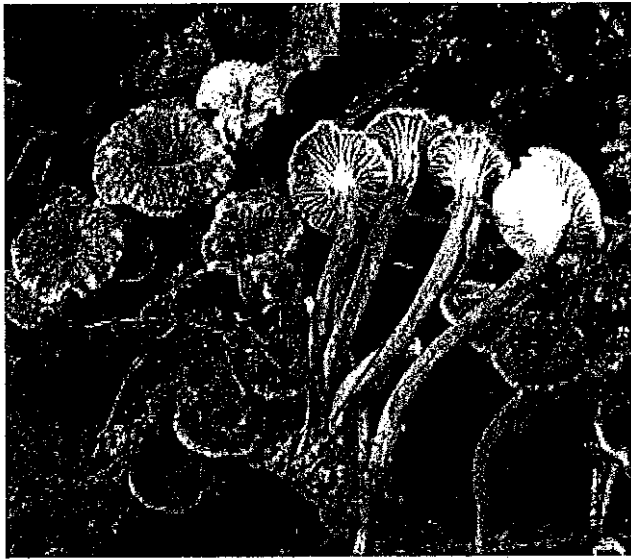


Foto 1: *Craterellus cinereus* dia: R. Walley



Foto 2: *Craterellus sinuosus* dia: R. Walley



Foto 3: *Craterellus melanoxeros* dia: R. Walley



Foto 4: *Cantharellus ferruginascens* dia: J. Paulussen



Foto 5: *Cantharellus friesii* foto: Y. Deneyer

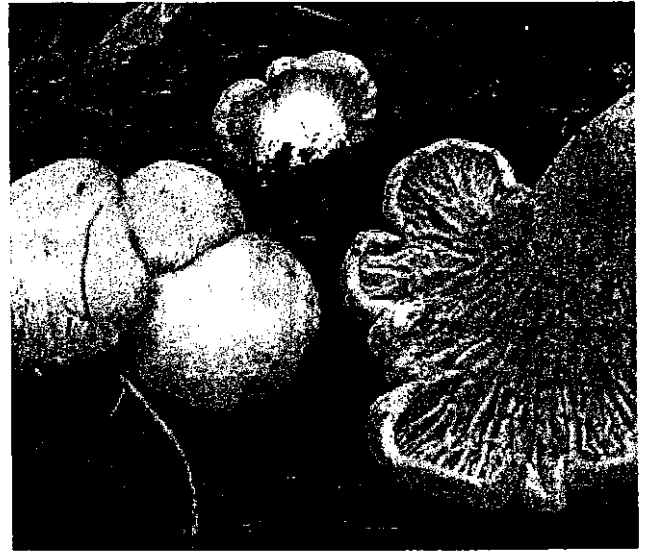


Foto 6: *Cantharellus subpruinosis* foto: J.-J. Wuilbaut



dia: J. Paulussen

Foto 9: *Inocybe sambucina*



dia: R. Walley

Foto 7: *Cantharellus amethysteus*



dia: A. de Haan

Foto 8 : *Inocybe lacera* var. *heterospora*

